

Ocena dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej

ks. dra Zbigniewa S. Iwańskiego

w związku z ubieganiem się o stopień naukowy

doktora habilitowanego nauk teologicznych

1. Kwalifikacje naukowe habilitanta

Ks. dr Zbigniew S. Iwański ukończył w 1986 roku Wydział Resocjalizacji i Profilaktyki Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie uzyskał tytuł magistra. W 1990 roku ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Warszawie, uwieńczone magisterium z teologii. W 1991 licencjat z teologii fundamentalnej w Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie. W latach 1993-1994 studiował w Instytucie Katolickim w Paryżu pedagogikę i katechetykę oraz doskonalił znajomość języka francuskiego. W 1998 obronił rozprawę doktorską w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, na Wydziale Pedagogiki, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych.

2. Ocena dorobku naukowo-badawczego

Dorobek naukowy ks. dra Zbigniewa Iwańskiego stanowią 52 pozycje: w tym 6 książek autorskich, 3 współautorskie, 35 artykułów naukowych, 3 hasła encyklopedyczne, 2 recenzje. Ks. Iwański ma 5 artykułów naukowych przyjętych do druku, i 16 haseł przyjętych do druku w Encyklopedii Prawniczej.

Śledząc dorobek naukowy ks. dra Iwańskiego zauważamy, że zaczynał od badań nad skutecznością i uwarunkowaniami katechezy szkolnej, temu poświęcona była jego praca doktorska. Następnie rozszerzył swój zakres badań o problemy resocjalizacji i wartości uzyskiwane w tym procesie, co zaowocowało tomem studiów o podręcznikowym ujęciu, pt. *Wprowadzenie do pedagogiki resocjalizacyjnej*, Płock 2003, s. 295 oraz książką pt. *Wartości w procesie resocjalizacji osób skazanych*, Toruń-Warszawa 2006, s. 222. Następne badania i publikacje dotyczą kryzysu kary pozbawienia wolności, czemu poświęcił dwie publikacje książkowe: *Kryzys kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2011, s. 250 oraz *Resocjalizacja a kryzys kary pozbawienia wolności*, Lublin 2013, s. 589; tej tematyce habilitant poświęcił też ponad dwadzieścia artykułów naukowych i kilka haseł w *Encyklopedii Prawniczej*. Przez środowiska naukowe ks. Iwański jest postrzegany jako autorytet w zakresie resocjalizacji skazanych, co w praktyce przekłada się na to, że często jest zapraszany z konferencjami lub referatami na ten temat.

Trzeba też mocno podkreślić, że w swoich badaniach mających charakter interdyscyplinarnej habilitant, ujęcie szeroko rozumianej pedagogiki mocno osadza w kontekście teologicznym. W tym zakresie ks. Iwański opublikował też ważne teksty o wychowaniu chrześcijańskim, nowej ewangelizacji, chrześcijańskiej wizji na temat godności osoby ludzkiej. Nasuwa się też recenzentowi uwaga, że w wielu tych publikacjach w tytule nie wybrzmiewa akcent teologiczny, natomiast kiedy szczegółowo analizuje się treść publikacji, nie ma wątpliwości, że wymiar teologiczny odgrywa w nich ważną rolę, dla przykładu można tu podać artykuły pt. *Kościół i wartości religijne w procesie integracji społecznej*, "Rocznik polsko-niemiecki 2001-2002", Warszawa 2003, s. 223-231; *Godność, duchowość i świętość w pedagogice*, "Edukacja Otwarta", Płock 2016, s. 15-60. Chrześcijańskie ukierunkowanie wychowania widać też w wielu artykułach poświęconych wybitnym osobistościom Kościoła czy nauki: Jan Paweł II, kardynał Stefan Wyszyński, Janusz Tarnowski czy Janusz Jurczak.

Analizując całość dorobku naukowego ks. Iwańskiego, zauważa się wiele oryginalnych ujęć pedagogii chrześcijańskiej. Jedno z tych ujęć można określić jako „Ewangelia więzień”. Ten aspekt dostrzega habilitant w przemyśleniach Jana Pawła II, Benedykta XVI i papieża Franciszka.

Głównym kierunkiem prac i badań dra Zbigniewa Iwańskiego jest problematyka resocjalizacji ujmowanej nowocześnie i zgodnie z założeniami społecznej nauki Kościoła oraz pedagogiki personalistycznej wzbogaconej aksjologią, co znalazło swój wyraz w rozprawie habilitacyjnej.

Badania naukowe ks. Iwańskiego mają też nachylenie praktyczne. Interesujące są np. studia o kapelanie więziennym, życiu skazanych i możliwościach resocjalizacji, przemianach resocjalizacji w Polsce i zagranicą.

3. Zatrudnienie w jednostkach naukowych

Po doktoracie ks. dr Zbigniew Iwański podjął pracę etatową w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Instytucie Pedagogiki od października 2001 do października 2011 roku. Od stycznia 2000 roku podjął formalną współpracę z Wydziałem Pedagogicznym Szkoły Wyższej Pawła Włodkowica w Płocku i kontynuuje tę współpracę do dziś. W latach 2009-2011 pracował w Wyższej Szkole Menedżerskiej w Warszawie. Od października 2013 do października 2015 roku pracował w Akademii Humanistycznej w Pułtusku. W latach 2015-2016 prowadził zajęcia dydaktyczne w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Reasumując, trzeba podkreślić bogate doświadczenie dydaktyczne, zdobyte w różnych uczelniach, gdzie habilitant był zatrudniony.

4. Zajęcia dydaktyczne, kształcenie kadr oraz udział w sympozjach

Od 2001 roku ks. Iwański prowadzi od 2001 roku prowadzi zajęcia na specjalizacji resocjalizacyjnej oraz pedagogice specjalnej, w wielu polskich uczelniach. Przeglądając plan jego zajęć, zauważamy, że, wykłada: podstawy pedagogiki, pedagogikę porównawczą, specjalną oraz podstawy społecznej nauki Kościoła. Należy też podkreślić, że jego zajęcia oparte są na oryginalnych autorskich programach, co potwierdzają sylabusy odnoszące się do prowadzonych zajęć.

Ks. Iwański ma też znaczące osiągnięcia w zakresie kształcenia kadr. W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II oraz w Wyższej Szkole im Pawła Włodkowica, wypromował około 300 prac licencjackich i magisterskich. Jako etatowy pracownik KUL wyjeżdżał do Lwowa gdzie kształcił grupę Polaków, którzy studiowali na KUL-u.

Brał też czynny udział w 18 - głównie przez wygłaszane referaty czy współorganizację - sympozjach ogólnopolskich i międzynarodowych. Ponieważ osiągnięcia habilitanta w tym zakresie są bardzo duże, dla przykładu wymienimy: 1) Jest czynnym uczestnikiem w pracach Zespołu Pedagogiki Chrześcijańskiej przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN. 2) Przy Instytucie Pedagogiki KUL założył Kolo Naukowe Pedagogów Resocjalizacji, które zajmuje się młodzieżą nieprzystosowaną, skazanymi oraz ich rodzinami. 3) Współorganizował z personelem Zakładu Karnego W Sztumie, przegląd sztuki więziennej.

5. Rozprawa habilitacyjna

Tytuł rozprawy habilitacyjnej *Etyczny, prawny i religijny wymiar procesu resocjalizacji skazanych*, Warszawa 2017, s. 359, wyraźnie wskazuje na szerokie podjętego problemu. Recenzenci wydawniczy: Prof. zw. dr hab. Józef Pólturzycki i Dr ha. Anna Fidelus, prof. UKSW, wyraźnie wskazują etyczny, religijny i duchowy wymiar publikacji, co wzbogaca całość ujęcia problemów resocjalizacji.

Można uznać, że prawny i społeczny wymiar resocjalizacji, to rozwinięte ujęcie tego problemu upowszechnione w publikacjach profesorów Stanisława Jedlewskiego, Czesława Czupiewa, Brunona Hołysta. W rozprawie habilitacyjnej ks. Iwański korzysta też z przemysłów prof. Andrzeja Bałandynowicza, który jest zwolennikiem resocjalizacji, jako wielopasmowej teorii z udziałem społeczeństw.

Książka Zbigniew Iwański już w tytule rozprawy wskazuje, na co też zwrócili uwagę recenzenci wydawniczy, że proces resocjalizacji skazanych w jego ujęciu, obejmuje nie tylko prawny wymiar lecz także etyczny i religijny. Habilitant wyraźnie podkreśla, że takie podej-

ście do resocjalizacji przyjmuje zasadę pedagogiki personalistycznej zgodnej z koncepcją Jana Pawła II, który ten kierunek pedagogiki wzbogacił o istotne założenia pedagogiki społecznej i pedagogiki kultury.

Przechodząc do wnikliwej analizy treści publikacji, należy stwierdzić, że w całej dysertacji, zarówno w jej wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym, to szersze ujęcie resocjalizacji jest konsekwentnie realizowane. Habilitant przyjmuje siedem założeń określających istotę filozofii personalistycznej: holizm jednostki, człowieka jako istotę psychofizyczną, paleologię życia, człowieka dążącego do egzystencjonalnego rozwoju, prymatu jednostki nad bytami ożywionymi i nieożywionymi wolną wolą, człowieczeństwo z odrzuceniem, hedonizmu materialistycznego związanego z celami doczesnymi i egzystencjonalnymi na rzecz celów psychicznych i duchowych (s. 12). Wymienione wyżej uwarunkowania przyjmują za esencję ontologicznej filozofii personalistycznej i rozbudowują je na poziomie treści, mającej charakter myślenia kryminalistyczno-dyscyplinarnego, zwłaszcza dla pola symbolicznego stanowiącego o resocjalizacji skazanych.

Część treści publikacji jest realizowana przy zastosowaniu trzech reguł epistemologicznego poznania, a zwłaszcza drugiej reguły: czy człowiek skazany traktowany jest w obrębie systemu kulturowego i trzeciej: oglądu rzeczywistości badanej sprowadzającej się do wyznaczenia konkretnych praktyk w społeczeństwie na rzecz innych ludzi (s. 13). Przyjąwszy takie założenia autor podejmuje łączenia z nimi analizy problemów resocjalizacji skazanych w ujęciu pedagogiki personalistycznej i jej naturalnego wzbogacenia za Janem Pawłem II o wskazania pedagogiki kultury i pedagogiki społecznej w obszarze analiz społecznej nauki Kościoła.

Obszerny rozdział pierwszy omawia wybrane treści resocjalizacji w świetle wiedzy kryminalistycznej. Jest to ciekawe i wartościowe studium, ukazujące autora jako znawcę problemów resocjalizacji, który je umiejętnie analizuje i ocenia. Po przedstawieniu ogólnych wartości, habilitant nadaje resocjalizacji nowe i szersze rozumienie, zgodnie z założeniami pedagogiki personalistycznej. Przedstawia w tym ujęciu nie tylko proces naprawczy, ale także potrzeby i możliwości profilaktyczne oraz zapobiegawcze. Wprowadza szerokie nowe zakresy oddziaływań i metod resocjalizacyjnych, by następnie przejść do omówienia tych założeń w ujęciu wcześniej wymienionych autorów oraz własnych osiągnięć naukowych.

Kolejny wymiar nowego ujęcia resocjalizacji znajdujemy w analizach ukazujących człowieka, jako podmiotu działań korekcyjnych. W naświetleniu tego problemu habilitant wykorzystuje liczne prace i propozycje innych autorów, które konfrontuje ze swoimi osiągnięciami naukowymi i dydaktycznymi, co jest widoczne w przypisach odnoszących się do

wcześniejszych jego publikacji: *Wprowadzenie do pedagogiki resocjalizacyjnej*, Płock 2003 i *Wartości w procesie resocjalizacji osób skazanych*, Toruń-Warszawa 2006.

Dalszym rozwinięciem tych analiz jest omówienie przestępstwa jako przejawu nieprzystosowania społecznego, a także przestępstwa na tle seksualnym jako wyrazu zamazywania podmiotowości osobowej. W tych analizach habilitant wykorzystuje własne wyniki badań. W tym zakresie korzysta z książki *Wprowadzenie do pedagogiki resocjalizacyjnej* oraz artykułu *Wyzwania dla resocjalizacji*, w: *Wybrane zagadnienia z pedagogiki resocjalizacyjnej i rewalidacyjnej*, "Zeszyty Naukowe" 33(2008), s. 117-122.

Ks. Habilitant zwraca też uwagę na to, że nowa propozycja rozumienia człowieka jako podmiotu w procesie realizacji działań resocjalizacyjnych uzasadnia nową propozycję ujęcia katolickiej nauki społecznej wobec problematyki wychowania. Są to problemy rozważane w nurcie obrad II Soboru Watykańskiego a także obecne w Dekalogu i realizowane od dawna w pedagogice chrześcijańskiej. Autorskim wzbogaceniem i rozszerzeniem tych wskazań jest sięganie do nauczania Jana Pawła na temat wychowania personalistycznego, ale także procesów resocjalizacji (por. ks. Z. Iwański, *Jan Paweł II a kwestia kary pozbawienia wolności*, w: *Rodzina, edukacja, resocjalizacja - wybrane zagadnienia*, Warszawa 2012, s. 211-221. W rozprawie habilitacyjnej, ks. Iwański wskazuje na nowe wartości, jakie wniósł Jan Paweł II do resocjalizacji. Droga odnowy człowieka odbywa się drogą odnowy sumienia. Habilitant odwołuje się do licznych spotkań papieża z uwięzionymi, analizuje jego wystąpienia zebrane w *Ewangelia więzień*.

Ks. Iwański jest przekonany, że Jan Paweł II nie tylko buduje świat wychowania personalistycznego i społecznego, zgodnie z zasadami zawartymi w jego encyklikach, homiliach i przemówieniach, ale także na człowieku jako osobie. Teza papieża: „Więzienie ma sens, gdy służy odnowie człowieka” stanowi trwałą podstawę resocjalizacji, której uzasadnienie i upowszechnienie przełożyło się w innych tekstach, jak *Ewangelia więzień*. W podobnym duchu wypowiada się Jan Paweł II w orędziu: *Byłem w więzieniu* czy przemówieniu: *Wierzę w was*, wygłoszonym do nieletnich oczekujących na wyrok.

Habilitant w dysertacji, wyraźnie wskazuje na nowe wartości, które wniósł Jan Paweł II do resocjalizacji. W tym miejscu ks. Iwański przytacza maksymę Marii Grzegorzewskiej, która głosiła „Nie ma kaleki jest człowiek”, a Jan Paweł II stworzył postawy do sądu „Nie ma skazanego [przestępcy], jest człowiek, który wymaga pomocy i potrzebuje nawrócenia, wsparcia społecznego i pomocy systemu resocjalizacji. Rozumieniu resocjalizacji przez Jana Pawła II habilitant cały poświęcił rozdział 3. Natomiast w rozdziałach: 10 i 11 odwołując się

do nauczania Jana Pawła II, habilitant wskazuje na potrzebę duchowości, która umożliwia integralny i optymalny wymiar resocjalizacji.

Ks. Iwański jest przekonany o tym, że Jan Paweł II, zainspirował wiele wymiarów i dziedzin życia społecznego. Papież nie chciał zdogmatyzować społecznej nauki Kościoła, ale zainspirować, do podejmowania nowych problemów i wskazywał na ważne zadania. Co daje szansę na wypracowanie nowego, bardziej służącego człowiekowi, modelu resocjalizacji.

Dla zrozumienia istotnych problemów dotyczących resocjalizacji bardzo ważny wydaje się rozdział szósty, którym ks. Iwański przedstawił zarys systemu kary i resocjalizacji, zgodnie z proponowanymi założeniami pedagogiki personalistycznej. Ważnym elementem w procesie odbywania kary jest wyodrębnienie jej wymiarów: pedagogicznego, religijnego i kryminalnego. Ich współwystępowanie zapewnia całość resocjalizacji i jej skuteczność. O skuteczności decydują także probacyjna sprawiedliwość karząca i resocjalizacja instytucjonalna oraz środowiskowa.

Ósmy rozdział zamyka wskazania zmian organizacyjnych i metodycznych. Otrzymujemy w nim wartościową i nową propozycję resocjalizacji, zgodną z pedagogiką personalistyczną i pedagogiką kultury oraz społeczną nauką Kościoła. Rozdział ten stanowi odważne rozwiązanie podjętego problemu. Widać w tym ujęciu kontynuację poszukiwań autora z 2013 roku, zawartych w publikacji: *Resocjalizacji a kryzys kary pozbawienia wolności*.

Treść publikacji pozwala stwierdzić recenzentowi, że ks. Iwański opracował nowe założenia teologiczne, organizacyjne i metodyczne resocjalizacji a jej cele i treści nasycił podstawami etyki, pedagogiki i duchowości. Dla uzasadnienia potrzeb tych nowych wartości sięgnął do badań empirycznych: przeprowadził je w zamkniętych zakładach karnych - wśród więźniów i służb więziennych. Zbadał 747 skazanych i 570 przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. Cele i wyniki badań zostały przedstawione we wstępie publikacji. Z badań ks. Iwańskiego wynika, że ponad 52% badanych skazanych i 52,6 % przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości stwierdza, iż kara pozbawienia wolności nie wyrównuje, naruszonej przez zły czyn, zasady sprawiedliwości. Tylko 33% skazanych i 28% przedstawicieli uważa ją za skuteczną. Warte zauważenia jest to, że 63,2 % badanych przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, nie widzi w karze, elementu odpowiedzialności moralnej, tylko 22,8% uznaje ten element za właściwy. Wśród skazanych wyniki są korzystniejsze bo 48,4% widzi w karze miejsce na odpowiedzialność moralną.

Inne wyniki są jeszcze bardziej zastanawiające, bo 80,3% skazanych uznaje karę za niesprawiedliwą, natomiast 47,4% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, uznaje karę za niesprawiedliwą. Za sprawiedliwą wypowiedziało się po 10% skazanych i przedstawicieli

wymiaru sprawiedliwości, czyli co dziesiąty uznaje karę za sprawiedliwą, co tworzy smutny obraz wymiaru sprawiedliwości i kary.

Aż 55,6% skazanych przejawia chęć zemsty, tylko 29,7% nie żywi zamiaru zemsty. Ze stwierdzeniem, że kara pełni funkcje odstrasżającą, zgadza się 47% skazanych i 49,8% przedstawicieli. Więzienie jako zabezpieczenie przed recydywą uznaje 75,4% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, a tylko 53,7 % skazanych. Badania wskazują też na fakt, że długoterminowe więzienie, nie sprzyja skuteczności resocjalizacji. Tak sądzi 75 % skazanych i 59,6% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. Aż 73,3% skazanych uważa, że godność więźnia jest naruszona przez pobyt w zakładzie karnym, natomiast przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości w 57,9% zgadzają się z tym.

O skuteczności resocjalizacji więźniów decyduje zdaniem skazanych właściwa współpraca wychowawcza 14%, dokszałcenie zawodowe 12,2%, natomiast dla oddziaływania duszpasterskiego skuteczność widziało 2,3% badanych skazanych i 17% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. Wynik ten wskazuje na rozmiar potrzeb w zakresie zmian warunków i trybu resocjalizacji oraz o pilnej potrzebie aktywności duszpasterskiej, która aktualnie w miarę badań była bardzo znikoma. Oba te wyniki nie tylko wynikają z badań, ale wymagają pilnej realizacji w praktyce oraz zmian w podstawach resocjalizacji. Propozycje zgłaszane przez księdza Zbigniewa Iwańskiego są nie tylko słuszne, ale i potrzebne praktyce resocjalizacji skazanych i systemowi probacji w Polsce.

Recenzowana praca wyrasta z konkretnych uwarunkowań resocjalizacyjnych i wzbogaca je o nowe wartości. Aktualna dyskusja o sądownictwie w Polsce jest dobrą okazją do wykorzystania głoszonych propozycji zarówno do praktyki resocjalizacyjnej jak i do teorii, w której rozwija się pedagogika personalistyczna w dziedzinie resocjalizacji. Ksiądz dr Zbigniew S. Iwański jest dobrym uczestnikiem i znawcą tych procesów i inspiratorem ich modernizacji, zgodnie ze wskazaniem świętego Jana Pawła II.

6. Wnioski końcowe

Wnikliwa analiza publikacji ks. dra Zbigniewa Iwańskiego przekonuje o wysokim poziomie metodologicznym i merytorycznym jego badań naukowych. Swymi staraniami i pracami habilitant rozwija nowe zakresy i środki skuteczności procesów resocjalizacyjnych. Ksiądz Iwański buduje nowe ujęcie resocjalizacji na bazie społecznej nauki kościoła oraz podstaw etycznych i zasad aksjologii. Korzysta w istotny sposób ze wskazań Jana Pawła II, Benedykta XVI, Franciszka i św. Jana Bosko. Udostępnia więźniom wskazania Jana Pawła II

z *Ewangelii więzień* i innych wystąpień papieża do więźniów. Jego badania naukowe i osobista postawa, zmierzają do tego, aby resocjalizacja służyła dobru osoby ludzkiej, na wszystkich jej poziomach: biologicznym, psychicznym i duchowym. Habilitant wskazuje też na potrzebę zachowania zasad prawa naturalnego i prawa Bożego oraz zasad zgodnych ze społecznym nauczaniem Kościoła.

Rozprawa habilitacyjna ks. dra Zbigniewa Iwańskiego jest oryginalnym ujęciem podjętego problemu i podsumowuje cały jego dorobek badawczo - naukowy.

Całość dorobku naukowo - dydaktycznego wraz z rozprawą habilitacyjną czyni zadość wszystkim wymaganiom stawianym przez Ministerstwo Szkolnictwa i Edukacji Narodowej do nadania kandydatowi stopnia naukowego doktora habilitowanego. Wnoszę więc wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego o dalsze postępowanie w przewodzie habilitacyjnym prowadzącym do nadania ks. Zbigniewowi S. Iwańskiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Ks. Ireneusz Werbiński

Ks. prof. zw. dr hab. Ireneusz Werbiński

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku

Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych

Toruń 09.01.2018